

עדינה אמיתי

קווים לחינוך בבית ספר לבנות¹

א. מטרות ויסודות בחינוך	ה. היחס בין לימודי הקודש והחול
ב. "תורה לשמה" והעמדת הקודש במרכז	ו. סגירות ופתיחות בחינוך
ג. לאישיות המחנך יש מקום מרכזי בחינוך לקודש בבית הספר	ז. נקודות המייחדות את חינוך הבת
ג. צמצום התחרות וההישגיות	ח. הצניעות
	סיכום

א. מטרות ויסודות בחינוך

מהו חינוך?

"לשון התחלת כניסת האדם... לאמנות שהוא עתיד לעמוד בה".

(רש"י בראשית י"ד, י"ד)

הכנסת הילד לדרך בה אנו רוצים להרגילו ללכת במשך חייו. למידה אינה חינוך. הלמידה קשורה לשכל בעוד החינוך קשור לרצון. השכל והרצון לא צריכים להיות נפרדים. יש לאחד את ההבנה והרצון. מתוך ידיעה מגיעים לרצון.

המטרה בחינוך שלנו: לבנות דמות של תלמיד **ברוח התורה**, תלמיד המכיר את ערך התורה ואוהב אותה, תלמיד **המדקדק בקלה כבחמורה** וחי ע"פ **התפישה המיוחדת של הדור**, של **קוממיות ואהבת העם והארץ**.

ברוח התורה - המטרה העיקרית והאידיאל של לימוד תורה הינו "תורה לשמה". תורה לשמה נלמדת מתוך אהבה ולשם שמיים. מרכז הדעת הינו דעת אלוקים והשאפה לעשות כרצונו.

המדקדק בקלה כבחמורה - לימוד תורה הוא אמנם הקניית ידע, אבל הידע כולל את הבנת הקשר של התורה עם החיים. גדול תלמוד המביא לידי מעשה! התלמיד לומד את האמת כדי לקיים אותה בחיי המעשה.

¹ זכינו ובמהלך כחמש-עשרה שנה, ליווה הרב רכל את ביה"ס לבנות בעצמונה ליווי צמוד. במשך השנים שמענו ממנו שיחות רבות וקבלנו הדרכות מפורטות בנושא הדרך החינוכית של ביה"ס, החל מהמטרות וכלה בהתייחסות לפרטים קטנים. במאמר זה ניסיתי ללקט מתוך סיכומי השיחות והתשובות לשאלות שנאספו במהלך השנים, ולסכם מספר נושאים עיקריים. יצוין כי חלק מההנחיות התייחסו למטרות בחינוך התלמידים, בנים ובנות כאחד, ומתוך כך הייתה התפרטות למיחד את חינוך הבנות. כך גם במאמר זה יפורטו ההדרכות הכלליות בחינוך ויודגשו עניינים המיוחדים לבנות. הרב רכל מבסס את משנתו החינוכית על תורת הרב קוק זצ"ל. ההדרכות ניתנו לנו, מורות בביה"ס, בדרך של שיחות כלליות או התייחסויות מקומיות לעניינים שונים. לא היו אלה שיעורים הבנויים על לימוד מקורות וציון מראי מקומות. זו הסיבה שגם במאמר זה לא הובאו מקורות מפורטים, אלא השתדלנו לשמר את דרך השיחה הכללית והמסקנות המעשיות, כפי ששמענו מהרב.

התפיסה המיוחדת של הדור - הדור שלנו הינו דור אתחלתא דגאולה. דור מעבר בין גלות לגאולה שלימה. בגלות היו הדורות במדרגת "פרישות" בה הנטיות החומרניות הינן אויבים של הרוחניות. מכך נבעה גישה חינוכית של מיעוט החופש, של חינוך מתוך סגירות ומגננה. הדור שלנו - עם הפנים למדרגת "הקדושה", שהיא המדרגה של ארץ ישראל לעתיד לבוא כאשר ייבנה הבית ויתקבצו הגלויות. במדרגת הקדושה, הארץ והארציות קדושים, החומר מחובר לקודש שמאיר על כל הטבע ומשפיע עליו. בתקופה זו יש מקום להתפתח בהדרגה לחינוך פתוח וחופשי יותר. יש בדור תערובת של אור וחושך ומוצב בפנינו אתגר חינוכי נוסף: לחיות את האור בתוך החושך.

קוממיות ואהבת העם והארץ - התייחסות למדינה כ"יסוד כסא ד' בעולם"². החינוך לפרט יהיה כפרט מתוך כלל, פרט שיש לו מחויבות ואחריות לכל העם. יהודי בן הדור שלנו נושא על גבו את ההיסטוריה והערכים של עם ישראל במשך הדורות וצועד עם הפנים קדימה.

ב. "תורה לשמה" והעמדת הקודש במרכז

אחד הערכים העיקריים העומדים לנגד עינינו הינו לימוד בדרך של אהבה! אנו רוצים לחנך לאהבת תורה. כדי להגיע לכך על התלמידה לאהוב את ביה"ס, את הלימוד ואת המורות. כאשר יש קשר של חיבור ואהבה בין המורות לתלמידות, סלולה הדרך להגיע לאהבת התכנים. דרך הלימוד מתוך אהבה היא המובילה ל"תורה לשמה". לתורה לשמה, ואפילו מעט, יש ערך ואיכות רבים יותר מאשר לימוד הרבה תורה שלא לשמה. משום כך חשוב ליצור בביה"ס אווירה של שמחה, של שחרור, של קרוב גדול בין מורה לתלמידה. הביטוי המעשי של אווירה זו הינו קשר חם ופתוח בין מורות ותלמידות, התייחסות פרטנית לכל תלמידה וקשייה ומיעוט הכפייתיות (לדוגמא: צמצום שיעורי הבית). המטרה במיעוט שיעורי הבית הינה לצמצם ככל האפשר את ההרגשה ש"ידו הארוכה" של בית הספר משגת את התלמידה גם בביתה. שיעורי בית יינתנו בעיקר במקצועות בהם התרגול הינו הכרחי ללמידה.

צמצום התחרותיות וההישגיות, גם הוא חלק מהמרכיבים של יצירת האווירה הדרושה ללימוד תורה לשמה (עיין פרק נפרד). **כדי להעמיד את הקודש במרכז יש צורך שלימוד התורה יהיה מתוך אהבה ושמחה.** אנו נפגשים בתורה מתוך כך שאנו אוהבים אותה ולא מתייחסים אליה כאל "חומר לימוד".

² אורות, אורות ישראל פ"ו, ז'.

בראשית כיתה א' עוסקים בנושא אהבת תורה כהקדמה ללימוד החומש. לימוד התורה צריך להיעשות באופן חוויתי שיפנה אל ליבן של התלמידות. על המורה להקפיד שהשיעורים לא יהיו מתישים וקשים אלא שיהיה התלמיד בבחינת "יגע לפי כוחו" ולא מעבר לכך, כדי שלא ירגיש עייף ומתוסכל מלימוד התורה. **הלימוד יהיה חי ומעניין ובעיקר - קשור למעשה.**

הקשר למעשה יבוא לידי ביטוי בלימוד מידותיהם של אבותינו מתוך סיפורי האבות, ובתרגום פרטי מצוות לחיים בעזרת סיפורים. יש לעורר קשר רגשי גם לנושאים שאינם קשורים למעשה בחיינו כרגע, לדוגמא - פרטי הקרבנות. יש להרחיב בתיאור תמונה חיה ומפורטת של היופי והפאר במקדש ובבגדי הכהנים, ומתוך כך ללמד את סדר העבודה. חשוב לעסוק גם בפעולות מעשיות של צדקה וחסד, במקביל ללימוד פרטי המצוות בתורה.

להלכה מקום מרכזי בחיי בית הספר. לימוד ההלכה צריך להיות מהלימודים המרכזיים ויש להשקיע מאמצים לעשותו בצורה חיה ומעניינת. מנהגי בית הספר יושתנו על ההלכה לכתחילה. יש לברר את ההלכה בכל פרט הנוגע ל"חיים הציבוריים" של ביה"ס ולנהוג על פיה. לדוגמא - בנות ביה"ס אינן מופיעות בריקוד ושירה בפני גברים, בכלל זה אבותיהן. המסיבות וההצגות נערכות בפני נשים בלבד.

לבד מהלימוד העיוני במקצועות הקודש השונים, חשוב להקדיש זמן גם לסיפורים על צדיקים וחסידים המרשימים את הרגש. התחלת היום בסיפורי חסידים יכולה להכין את התלמידה ולפתוח את לבה לעיון השכלי שבא בהמשך הלימוד.

ג. לאישיות המחנך יש מקום מרכזי בחינוך לקודש בבית הספר

המסר החינוכי הינו מסר חי המתגלה בחיי המעשה, ולא כזה הנלמד מתוך ספרים בלבד. לכן על המחנכת להיות יראת שמיים, וכזו שהתורה הינה מרכז חייה. "גדול שימושה יותר מלימודה" - הקרנה של אישיות המחנכת אשר כל אורחותיה מכוונים על פי תורה, טובה יותר מהרבה ספרים. אחריותה האישית של המורה גדולה במיוחד לאור העובדה שלתלמידותיה יש יכולת לקלוט את אישיותה באינטואיציה פנימית. חשוב שהמורה תהיה כל העת במתח חיובי של תיקון ושיפור השלמות האישית שלה ביחס לתורה, כי מתוך כך, תהיה לה אפשרות לגרום לתלמידות להגיע גם הן לדרגה זו.

ג. צמצום התחרות וההישגיות

כאמור, עיקר הדגש בדרך לקניית "תורה לשמה" הוא על לימוד מתוך שמחה ואהבה. אנו נשתדל שלא להכניס מימד קפדני כפייתי בחינוך וזו סיבה לצמצום ההישגיות והתחרותיות. גישה הישגית מעמידה במרכז את ההישגים ולא את התלמידה.

תפקיד המורה לעודד תלמידות למצות את מלוא יכולתן, אך עליה לחזור ולהדגיש שלימוד התורה הינו לימוד לשמה, מתוך עניין ואהבה ולא לשם צבירת הישגים.

זו הסיבה שנמעיט במבחנים ובמתן ציונים, בעיקר בכיתות הנמוכות. מבחן אינו מטרה, הוא משמש בדרך כלל ככלי לחזרה וסיכום החומר הנלמד. אפשר להשיג את אותה מטרה גם בדרך אחרת, לדוגמא, בכיתות היסוד - מסיבת "סיום הפרשה" עם חידון והצגות יכולה להוות חזרה וסיכום מצוינים. דף עבודה לסיכום או "מבדק" אשר אינם מכונים "מבחן" ומנטרלים את הלחץ והחשש שיש לפני המבחן ובמהלכו, יכולים לשקף למורה את ידיעות התלמידים. מיעוט בציונים בכיתות הנמוכות תורם אף הוא להקטנת התחרותיות וההישגיות בין התלמידות.

השדר הוא ברור: בת נמדדת מכח אישיותה, מידותיה, התנהגותה אל חברותיה ולא על פי הציונים וההישגים במקצועות הלימוד. מוסר, חסד ונקיות הלשון, הינם מרכיבים חשובים באדם ולא רק יכולת הלימוד.

כך לומדות הבנות את הסדר הנכון של הדברים: העיקר הוא החינוך והקודש, חשיפת צלם האלוקים שבאדם ע"י דרך ארץ ומידות, ורק אח"כ בא מקום הידע וההישגים.

גם אם יש חשיבות לידיעות, יש לזכור שהן עלולות להתקבל כדבר חיצוני לאדם בלי שיהיו שייכות לנצח ולשורש עצמיותו (אבל יש לימוד שהופך חלק מהעצמיות - "תורה דיליה").

קיים פן נוסף הקשור להישגיות. הערכת ההישגים מתבצעת בדרך כלל ביחס לרמת הישגים אחידה הנקבעת באופן חיצוני. אין בדרך זו התייחסות לכישורים וליכולת של התלמידה לקלוט את הידע. מי שיכולתה מגיעה, לדוגמא, לשמונים אחוז מהמוצע, הרי שאם הישגיה תואמים את אחוזי היכולת, היא נחשבת כמי שהשיגה מאה אחוז ביחס לעצמה. אין זה הוגן למדוד את כולם בעזרת קריטריונים אחידים.

"חנוך לנער על פי דרכו" - לפי מה שהוא בנוי ועל פי מה שהוא מסוגל. חשוב לתלמידה לקבל הערכה של המורה שתיכתב ביחס לנורמות שלה עצמה ולא ביחס לאלו של הכיתה. בכיתות נמוכות נשתדל להסתפק בהערות והערכות מילוליות בהן יינתן ביטוי אישי ליכולת ולהשקעה של כל תלמידה.

גם כאשר ניתן ציון ונתייחס לצורך לתת לתלמידה קריטריון למדוד עצמה ביחס לנורמות מקובלות, נזכור שהעיקר יהיה הערכתה של המורה שתכוון אליה אישית.

יציאה ממסגרתיות כפייתית של ציונים מאפשרת לשים דגש רב יותר למתן הערכה על החיוב!

ה. היחס בין לימודי הקודש והחול

הקב"ה ברא עולם של קודש וחול. התורה היא מרכז העולם והחול מסייע בידה. המטרה המרכזית והעיקרית של בית הספר הינה הקניית ערכים, הקניית דרכי חיים הנובעים ונלמדים מהתורה. כאשר "לומדים לחיות" יש להדגיש שמרכז החיים הוא התורה. עולם החול אינו נפרד מעולם הקודש. יש ביניהם הבדלה, **והבדלה אינה פירוד**. הבדלה בין עיקר וטפל, בין החיים ובין המסייעים לחיים. אין כאן זלזול בחול אלא קביעת מקומו הראוי לו.

לימודי הקודש הינם לימודים ערכיים ובעלי ערך סגולי. לימודי החול מצטרפים אליהם והינם בעלי ערך שימושי. גם לימודי החול הינם חכמת ד' אך אינם שייכים לתוכן היצירה. היחס בין לימודי הקודש והחול הינו כיחס הפנים לחוץ, כיחס התוכן לכלי. יש בלימודי החול גם צד ערכי. הכרת העולם הפיזי בצורה נכונה, כוללת ומקיפה, חשובה לחינוך. כאשר העולם נתפס ברחבות, גם הרעיונות הרוחניים הינם בעלי מימדים רחבים. כאשר יודעים היטב את דעת העולם, מושפעת מכך גם דעת התורה.

אנו מרבים להזכיר בברכות רבות שהקב"ה הינו "מלך העולם" ("ברוך אתה ד' אלוהינו מלך העולם...") עלינו לדעת על מה אנו ממליכים את הקב"ה. אם העולם מצומצם, כך גם מלכותו של הקב"ה. ככל שיש לתלמידה ראייה מקיפה והעולם עמוק ומשוכלל יותר בעיניה - כך השבח לבורא הינו גדול יותר. מכאן שלימודי החול חשובים ומצטרפים כ"רקחות וטבחות" ללימודי התורה (הגר"א כתב ספר גיאומטריה בשם "אייל המשולש" והיה בקיא ברוב החכמות. לדבריו, ככל שיחסרו לאדם ידיעות במדעים, יחסר פי עשר ידיעות בתורה).

כשאנו באים לתכנן את תכנית הלימודים נבין שלא דווקא מספר שעות הלימוד הוא הקובע את ערכם של לימודי הקודש אלא בעיקר היחס שלנו לתורה כאל מרכז. יחס זה יבוא לידי ביטוי גם בתכנים של שיעורי הקודש וגם במקומם במערכת השעות: נתחיל את היום בלימודי קודש ולימודי החול יידחו לשעות מאוחרות יותר.

לימודי החול, כאמור, יהיו מכוונים לגלות את העולם בצורה רחבה. לעורר התעניינות התלמיד בעולם ולהראות כיצד העולם הוא כלי לגלות באמצעותו את הקב"ה.

לשם כך נלמד **גיאוגרפיה** כללית בדרך של לימוד מהכלל אל הפרט (הכרת העולם כולו ומתוך כך פרטי הארצות), ובעיקר נרחיב בלימוד על ארץ ישראל ומתוך כך נעורר חיבתה והכרת ערכה.

לימודי **הטבע והמדעים** יהיו מכוונים להכרת הבריאה במלוא היקפה. לימודי **ההיסטוריה** ייעשו גם הם בדרך של לימוד מהכלל אל הפרט. בראשית הלימוד תיעשה סקירה היסטורית מימי אברהם אבינו ועד הקמת המדינה, ובהמשך - לימוד תקופות שונות תוך הדגשת מקומו של עם ישראל במסגרת הכללית ולימוד תולדותיו.

נקפיד בלימוד על הבנת ההיסטוריה דרך ראייתם של רבותינו, נישמר מפני הבאת פרשנות שאינה נאמנה לחז"ל (לדוגמא - בלימוד על תקופת ההשכלה לא ניתן מקום להצגת הרבנים באור שלילי כמעכבי ההתפתחות).

לימודי **העברית** ייעשו, עד כמה שאפשר, באופן שיקשר אותם עם התורה. מראשית לימוד הקריאה נשתדל להשתמש בתכנים של קודש, ובלימודי **הדקדוק** נדגיש כיצד נובעים הכללים מהתורה וכיצד הם באים בה לידי ביטוי. גם בעיון פרשני ניתן מקום להבנת ה"נפקא מינא" הנובעת מהדקדוק ובאה לידי ביטוי בפירוש.

לימודי **החשבון והאנגלית** הינם לימודים שימושיים לשם תועלת, אך יש מקום להראות שידיעת החשבון חשובה כדי להבין פרשיות בתורה ובהלכה. כמו כן נקפיד שספרי הלימוד באנגלית לא ישמשו חלון לתרבות המערב ונבחר את אלה בעלי התכנים שאינם מזיקים.

לימודי **הספרות** הינם חלק ממקצועות האומנות המכוונים לעורר את העדינות והרגישות לפגישת היופי על כל פרטיו. הספרות בשורשה צריכה להביא את האדם לפגישה עם חוויות שתרוממה אותו. זוהי צורה עשירה יותר מאשר פניה לשכל בלבד. לכן יש ללמד ספרות באופן שירשים את הרגש, כהשלמה לעיון השכלי שברוב מקצועות הלימוד, וכמובן גם כאן נבחר את הספרות שמרוממת ומקדשת ולא זו ההפוכה ממנה.

ו. סגירות ופתיחות בחינוך

חשיפה לעולם - בבית הספר מוצגת לתלמידה מציאות אידיאלית בה מרכז העולם הוא התורה. בעולם הסובב אותנו, המציאות לצערנו עדיין אינה כזאת. כאשר נפגשת התלמידה עם העובדה שעולם התורה נחשב שולי במציאות הכללית, עלול להתעורר קושי והיא זקוקה לכוחות התמודדות גדולים.

כמו שתיל קטן, אנו מגדלים את תלמידותינו בתוך חממה, מארגנים להם תנאי מחיה אופטימאליים וממלאים אותן בכוחות.

כחלק מכך, לא נמליץ על חשיפה לספרות שאינה נקייה או לחשיפה לא מבוקרת לעולם המדיה.

במהלך התקופה, משתגיע לגיל המתאים ותהיה חמושה בערכים ובכוחות, נלווה את התלמידה בתהליך חשיפה הדרגתי למציאות האחרת. יש להכין את התלמידה להתמודדות ולהבנת המצב הקיים, תוך לימוד כיצד, בע"ה, ישתנה המצב לעתיד לבוא (לדוגמה - תכנון טיול לתל אביב, מרכז ההווה החילונית, תוך הכנת התלמידות להתמודדות עם מראה האנשים, הלבוש, צורת הדיבור ועוד). תהליך זה יתגבר כמובן לקראת סיום הלימודים בבית הספר, וצאת התלמידה מהחממה באופן סופי.

יחס לאקטואליה - הערך של ידיעת החדשות והתמצאות באקטואליה הינו בעיקר מצד "ציפית לישועה". על פי אמת מידה זו, יש לבור מה להזכיר ואיך לעשות זאת. למשל - המצב הכלכלי והתכנית הכלכלית צריכים להיות מתוארים על פי יכולת התפיסה של הבנות, כרצון לאומי לחזק את הכלכלה, כי למעשה היא הבסיס לרוח הישראלית-תורנית שעתידה להתבטא באומה. תכנית הממשלה להסכמים עם אויבים תידון מתוך הבנה לסכנה הנובעת ממנה ליישוב ארץ ישראל והעיכוב, חלילה, במהלך גאולתנו.

בדרך כלל אין צורך להרבות באזכור החדשות ובדיון בהם בבית הספר. צריך לבנות עבור הבנות יחס למאורעות מתוך ההסתכלות הרחבה של עם החוזר לארצו ואל אלוהיו. תהליך החזרה הינו מסובך וכולל עליות וירידות, אך המגמה היא שכל העם ישוב אל ד'. אנו בתהליך של תחיה לאומית, קיבוץ גלויות ושיבה אל התורה, ומתוך כך אנו בדרך לבנין בית המקדש השלישי.

כאשר מאמינים בכך ומורגלים בהסתכלות אופטימית על תהליך ההתקדמות, קל יותר להתמודד עם הכישלונות הזמניים המוזכרים בחדשות. **האקטואליה אינה נפרדת מהתורה. התלמידה צריכה ללמוד להרגיש את התורה כחלק מהמציאות העכשווית.**

ז. נקודות המייחדות את חינוך הבת

בנות מצוות על לימוד תורה ומחויבות בו רק במה שנוגע למעשה. הכשרה אמונית והכשרה מעשית של ידיעת ההלכות.

הבן והבת לומדים בשווה את התורה שבכתב. לגבי תורה שבע"פ, אין חובה על הבת ללמוד משנה וגמרא, אלא הלכות אשר חשוב ללמד בדרך של הסמכת הלמידה ליישום.

מתוך המשנה נלמד רק את מסכת "אבות" שהיא כולה פרקי מוסר מידות ואמונה. נעסוק בהקניית ערכים ומתוך כך יושם דגש מרכזי על מידות ודרך ארץ כקודמים ללימוד. החינוך למידות הינו הבסיס לחינוך בבית הספר. "דרך ארץ קדמה לתורה" - הפרוש המקובל לדרך ארץ הוא התנהגות ישרה ומידות טובות. מעבר ל**לימוד** המידות יש להתרגל להתנהגות ע"פ מידות ישרות.

החינוך החברתי הינו חשוב ביותר. הרצי"ה זצ"ל הסביר שענווה מתגלה בחברתיות. כתוצאה מהרגישות הגבוהה של הבנות יש להן נטיה, לעיתים, לנהוג בחברותיהן במידת הדין ובקפדנות הדדית. בת צריכה להיות מסוגלת לחיות בנעימות, מתוך רעות וללא התנשאות, עליה לחיות בהרגשה שכל אחת תורמת את שלה לחברה אך עם זאת הינה רק חלק. כאשר מרגילים בת להיות חלק מהחברה, היא מתחנכת לתפיסה הכללית של היות חלק מעם ישראל. דרך האמונה בדורנו היא חינוך לחברתיות, לאהבת הבריות ולאחדות ישראל. מכאן נובעות שאר המידות.

גם החסד הינו בחינת דרך ארץ שקדמה לתורה, ויש לעסוק בו במסגרת החינוך בבית הספר. כנגד הקפדנות ההדדית - העיסוק בחסד מפתח גישה נכונה לחיים של רצון לתת. יש להרגיל את הבנות להשתלב בחיים המעשיים תוך עשייה של חסד מתוך בחירה פנימית. (בשנים הראשונות של ביה"ס לבנות קיימנו "שיעור גמילות חסדים" בו השתלבו הבנות בפעילות חסד ביישוב - בעזרה לנשים הזקוקות לכך ובתרומה ליישוב).

המטרות העיקריות בחינוך הבת תהיינה אהבת תורה, חינוך למידות ודרך ארץ וההכשרה המעשית של קיום המצוות.

הגישות בחינוך הבת צריכות להיות מותאמות למבנה האישייתי של האישה. בניגוד לאיש השייך לחכמה, אישה שייכת לבינה. בינה היא הכח המפרט את הרעיון הכללי. לאישה יש כח קבלה, לקבל החכמה מהאיש המשפיע ולעבד אותה "בינה יתירה נתן הקב"ה באשה יותר מבאיש"³. לאישה יש יכולת התבוננות גבוהה יותר. האוזן הפנימית שלה כרויה לשמוע ולקבל ולכן היא רוחנית יותר וקרובה יותר לרצון ד'.

בדרך חינוכן של הבנות אין צורך להשקיע מאמץ רב בפיתוח הרצון ללמוד, כי מטיבען הן מוכשרות לשמוע דברי אמונה ויראת ד' בעומק, לכן, יש ללמדן לימודי קודש תוך ערוב יסודות רגשיים וחוייתיים. התורה צריכה להילמד תוך הדגמת הערכים הפנימיים המכוונים אל הלב ובשיתוף הרגשות. גם בשאר מקצועות הלימוד יש לפתח אצל הבנות את הרגשות העדינים ולטפח נטיות לאמנות, מוזיקה, שירה, ריקוד, ספרות ויופי. אמנות היא שימוש בכוחות הרגש העדינים. טוב להרגיל את הבנות להקשיב לרגשות העדינים ולתת להם ביטוי. הרגישות חשובה כי באמצעותה אפשר להבחין בפרטים. מפגש הכולל ראייית הפרטים הינו עמוק ומרשים יותר.

הרגישות המתפתחת מפגישה עם חוויות אומנותיות הינה ערך חשוב. רגישות זו תבוא אח"כ לביטוי ביחס שבין אדם לחברו וגם ביחס שבין

³ נידה מ"ה, ע"ב.

אדם לאלוקיו - בתפילה ובלימוד התורה. שפת הדיבור הנהוגה בבית הספר, צריכה להיות גם היא עדינה ומתחשבת. "אין אשה אלא ליופי..."⁴. היופי קשור למהותה של האישה. רגישות לצדדים העדינים של היופי שייך לפתוח הרגשות האמנותיים. כאשר מתעורר אצל הבנות הצורך לטפח את היופי, יש להדריך אותן ולהדגיש את העניין בצורך אמנותי אישי פנימי ולא כצורך להיראות בפני אחרים. השייכות ליופי היא חלק מההוויה העצמית של האישה ויש לתת לכך מקום בתוך גדרי הצניעות ומתוך הבנה שהיופי במהותו אינו מנוגד לתורה. מתוך כך - הצניעות.

ח. הצניעות

"...ומה ד' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלהיך".

(מיכה ו', ח')

הצניעות מהווה שליש מהתורה וגם גברים מחויבים בה. צניעות היא הסתר. הסתרת החיצוניות באה כדי לעזור לעצמנו להיות יותר פנימיים. כל עניין - ככל שהוא יותר פנימי הוא יותר אלוקי. מה ד' דורש מעמך - להיות קרוב אליו, להיות צנוע. השורש הוא להיות פנימי, להקשיב לקול הפנימי, לרגש הקודש, ומתוך כך להתרחק מהחוץ. אין להעמיד פרט ממכלול הלכות הצניעות (כמו הלבוש) כמרכזי ובלעדו. יש לטפח אצל הבנות גישה כוללת של צניעות. להסביר את הצורך להיות צנוע בכל אורחות החיים, לא להתנשא ולא להיות רעשני וראוותני. הלבוש, הדיבור וההתנהגות הם כולם ביטויים של החצנה ובכולם שייכת הצניעות. יש לנהוג ע"פ ההלכה ואין צורך להרבות בדיבור על הצניעות. גם החינוך לצניעות צריך להיעשות מתוך צניעות! (במשך שנים ארוכות, אזור כתות הלמוד של הבנים בת"ת היה סמוך לאזור כתות הלימוד של הבנות. לא הייתה חומה שהפרידה בין האזורים. מתוך החינוך וההרגל, הבינו הבנים והבנות שלא ראוי לשחק יחד).

אין צורך בדיבור על צניעות. יש לחיות חיי צניעות!

סיכום

ההנחיות שפרטנו לעיל הינן הנחיות לבניית בית ספר תורני לבנות. זכינו, כאמור, להיות חלק מהקמת בית ספר כזה בהנחיית הרב רכל. חלק מהרעיונות החינוכיים היו מעט שונים ממה שהכרנו קודם ולא כולם קלים ליישום. אנו מקפידים להזכיר לעצמנו בכל פעם מחדש את

⁴ כתובות נ"ט, ע"ב.

המטרות ואת האידיאלים החינוכיים ולאורם להשתדל למלא את משימותינו כמורות. **בבית הספר מושם דגש רב על חינוך לאהבת תורה, למידות מתוקנות וליראת שמיים.** החינוך התורני אינו מתבטא דווקא בתוספת שעות של לימודי קודש אלא באווירה כללית, בהדגשים חינוכיים, בסדר היום ובסדר החשיבות של המקצועות הנלמדים. אנו משתדלים לטעת בלב הבנות אהבת תורה לשמה. לשם כך מודגש מאוד הצד החוויתי בלימוד. את נושא המידות והיחסים בין אדם לחברו אנו מדגישים כקודם להישגיות בלימודים. תלמידה נמדדת מכח אישיותה, יחסה לחברות, דרך ארץ כלפי מבוגרים וכדו', ולא על פי ציוניה. גם התעודות בנויות בצורה הממחישה סדר עדיפויות זה והעניין מוסבר בכל פעם בה מחלקים אותן לתלמידות. בכיתות היסוד אנו ממעיטים במתן ציונים כדי למנוע תחרותיות והשגיות. לימודי החול משתלבים בבניין היסודי והמרכזי של לימודי הקודש "כרקחות וטבחות". הם חשובים כשלעצמם ומסייעים ללימוד התורה והכרת העולם שברא ד', אך אין להם ערך סגולי כלימודי הקודש. איננו כשרים להעיד על עצמנו, ואנו יודעים בבירור שעלינו להמשיך ולעמול כדי להצליח בחינוך על פי הערכים שהותוו לנו, אך נוכל לציין שהילה, הדר ורוני הי"ד, וגם אימן טלי הי"ד, אהבו את בית הספר מאוד. יהי זכרן ברוך.